หอสมุดแห่งชาติ
27 ก.ค. 2539
กรมศิลปากร
วน. 2249

ข่าวกรมศิลปากร

FINE ARTS DEPARTMENT NEWSLETTER ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๕ เดือนพฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๙ ISS 0857-5724X

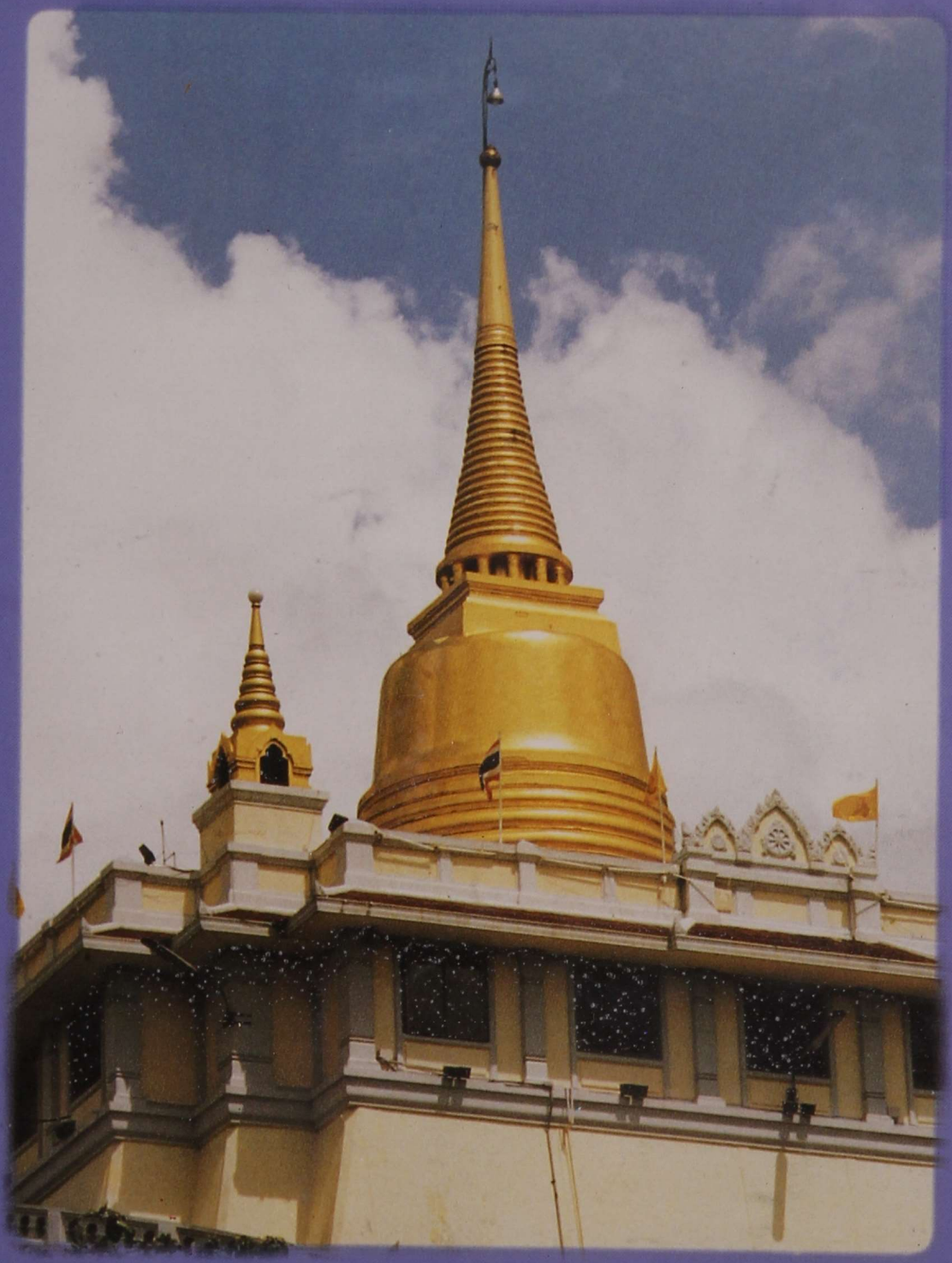

สถูป

วัดสะทิงพระ จังหวัดสงขลา

สถูป คือสถานที่ที่พุทธศาสนิกชนนิยมสร้างภายหลังจากที่พระพุทธเจ้าเสด็จเข้าสู่ปรินิพพาน เพื่อการเคารพสักการะบูชา สมัยก่อนพุทธกาล มีบุคคลที่ควรบรรจุอัฐิธาตุไว้ในสถูปเพื่อเป็นที่สักการะของมหาชนอยู่ ๔ พวก เรียกว่า ถูปารหบุคคล ได้แก่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันตสาวก และพระเจ้าจักรพรรดิ์ สถูปมีวิวัฒนาการมาจากการฝังศพในประเทศอินเดีย คนไทยปัจจุบันมีความสับสนระหว่างสถูปกับเจดีย์ ทั้งสถูปและเจดีย์มีความแตกต่างกันตรงที่เจดีย์สร้างขึ้นเพื่อการสักการะบูชา มิได้บรรจุอัฐิเช่นสถูป

ในประเทศไทย สถูปมีปรากฏร่องรอยหลักฐานทางโบราณคดีในศิลปกรรมทวารวดี ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๐ หรือ ๑๑ เป็นต้นมา มีลักษณะสถาปัตยกรรมอินเดียสมัยราชวงศ์คูปตะเป็นส่วนใหญ่ ต่อมาจึงมีวิวัฒนาการเป็นแบบลังกาและพุกาม ฐานสถูปทวารวดีปรากฏในแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ เช่น จังหวัดนครปฐม วัดพระเมรุ พระปฐมเจดีย์ วัดพระประโทน และจุลประโทน

ลักษณะฐานสถูปสมัยทวารวดี ที่มีวิวัฒนาการสืบทอดกันมา และเป็นแบบอย่างให้ศิลปกรรมในยุคต่อมา คือ

๑. สถูปที่มีฐานรูปกลม จัดว่าเป็นแบบที่เก่าแก่ที่สุด มีลักษณะการก่อสร้างโดยใช้ดินแดงอัด

อ่านต่อปกหลังใน

สารกรมศิลปากร

ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๕ เดือนพฤษภาคม ๒๕๓๙

สารบัญ

		หน้า
สิบทิศ...		๒
งานกรมศิลป์...	วันอนุรักษ์มรดกไทย	๖
แนะนำผู้บริหาร...		๑๕
ชวนรู้...	พระแก้วขาว หรือพระเสตังคมณี	๒๑

สารกรมศิลปากร

เพื่อเผยแพร่ข่าวสารและกิจกรรมทั่วไปของกรมศิลปากร

ที่ปรึกษา

นายสมคิด โชติกวณิชย์
นายสวัสดิ์ ปิยะกาญจน์
นายฐิติ บุรกรรมโกวิท
นายกนก บุญโพธิ์แก้ว
นางประกอบ ลาภเกษร
นายวีระ โรจน์พจนรัตน์

บรรณาธิการ อำนวยการ

นายจุมพล สอนเสริม

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวอารีพร อำนวยกิจเจริญ

กองบรรณาธิการ

นางสาวศรีภัทรา หอมชื่น
นางสาวนวรัตน์ พรหมย้อย
นายสมชาย นิเวศวิวัฒน์
นางสาวกรสวรรค์ มณีวาส
นางสาวสุรางรัตน์ บุษบรรณ
นางสาววันเพ็ญ พรเลิศวดี
นางสาวธิติมา วิริยะรัตน์
นายลักษมัน กาญจนนินทุ
นางสาวจุฬาทิพย์ หงษ์ทอง
นางสาวอารยา ตรีรัตนประยูร

ฝ่ายภาพและศิลปกรรม

นายสิงห์คม บริสุทธิ์
นางสาววรานี แจ่มนาม
นายนิรุธ พลรบ

ฝ่ายจัดการ

นางเพียงใจ นุตะศรินทร์
นางสุรีย์ หยาดผกา
นายทวีศักดิ์ ห้ามไธสง
นางสภาภรณ์ ฤทธิรงค์
นางสาวน้ำฝน จีนขวั้น
นางสาววไล ตะเพียนทอง

จัดทำโดย

ฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์
สำนักงานเลขานุการกรม
กรมศิลปากร
ถนนหน้าพระธาตุ
กรุงเทพมหานคร ๑๐๒๐๐
โทร. ๒๒๔๒๐๕๐, ๒๒๒๐๙๓๔
โทรสาร ๒๒๒๐๙๓๔

พิมพ์ที่

ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์
๔๖๙ ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศ
เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
โทร. ๒๘๐๓๕๔๒, ๒๘๑๐๕๔๑,
๒๘๑๓๑๘๐, ๒๘๒๒๑๑๔
แฟกซ์ ๒๘๑๓๑๘๑

ศิลปากร

งานส่งเสริมและประชาสัมพันธ์

กรมศิลปากรสำรวจฐานศิวลึงค์บนยอดภูโค้ง พบว่ามีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘

สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติที่ ๙ กรมศิลปากร ตรวจสอบฐานศิวลึงค์บนยอดเขาภูโค้ง ตำบลนาเสียว อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ พบว่ามีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ เป็นฝีมือช่างพื้นเมือง สร้างขึ้นเลียนแบบศิวลึงค์ศิลปเขมร ซึ่งกรมศิลปากรจะได้เร่งอนุรักษ์ และประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานต่อไป

นายสีหวัฒน์ แน่นหนา ผู้อำนวยการสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่ ๙ นครราชสีมา กรมศิลปากร และคณะเจ้าหน้าที่ได้เดินทางโดยเฮลิคอปเตอร์ของกองบินตำรวจ ไปสำรวจและตรวจสอบฐานศิวลึงค์ ๒ ฐาน บนยอดเขาภูโค้ง ซึ่งเป็นจุดสูงสุดของเทือกเขาภูแลนคาใต้ สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ๙๔๖ เมตร พบว่าเป็นฐานศิวลึงค์สภาพสมบูรณ์ ตั้งเรียงกันในแนวทิศเหนือ-ใต้ ตั้งอยู่บนกองหินก้อนเล็กๆ จำนวนมาก บริเวณที่ตั้งไม่ปรากฏซากโบราณสถานแต่อย่างใด และห่างจากฐานศิวลึงค์ออกไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือมีสระน้ำขนาดเล็ก ๑ แห่ง

ฐานศิวลึงค์ทั้ง ๒ ฐาน ทำจากหินทรายสีแดง รูปสี่เหลี่ยมจตุรัส ฐานด้านทิศเหนือกว้าง ๖๕ ซม. สูง ๕๕ ซม. สลักเป็นฐานบัวท้องไม้เรียบ บนฐานดังกล่าวไม่พบแท่นศิวลึงค์ พบเพียงส่วนของฐานศิวลึงค์อีกอันหนึ่งที่มีสภาพชำรุดมาก และชิ้นส่วนแท่งหินบดยาหินทราย และชิ้นส่วนแขน มือ และหน้า ของเทวรูปหินทรายศิลปเขมรโบราณจำนวนหนึ่งเท่านั้น

ฐานด้านทิศใต้ กว้าง ๖๐ ซม. สูง ๕๕ ซม. หันหน้าไปทางทิศใต้ ตัวฐานสลักเป็นรูปฐานบัวลูกฟักบนฐานปักศิวลึงค์หินทรายขนาดกว้าง ๑๕ ซม. สูง ๔๓ ซม. เป็นศิวลึงค์ที่สร้างขึ้นตามความเชื่อของศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกาย

จากหลักฐานเปรียบได้กับศิวลึงค์ศิลปเขมรที่นิยมสร้างขึ้นในสมัยพระนคร ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๘ ซึ่งพบทั่วไปทั้งในประเทศไทยและประเทศกัมพูชา อย่างไรก็ตาม จากลักษณะของศิวลึงค์ที่ไม่สวยงามทำขึ้นอย่างง่ายๆ นักโบราณคดีของกรมศิลปากร สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นฝีมือของช่างพื้นเมืองในแถบนี้ ที่ทำเลียนแบบศิวลึงค์ตามแบบศิลปเขมร มีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘ ซึ่งสันนิษฐานว่าบริเวณภูโค้งแห่งนี้ เดิมคงเป็นที่ตั้งของศาสนสถานของศาสนาฮินดูลัทธิไศวนิกาย แต่อาจถูกทำลายไปในคราวที่สร้างสถานีโทรคมนาคมภูโค้งก็เป็นได้ ซึ่งต้องทำการขุดค้นทางโบราณคดีเพื่อพิสูจน์กันต่อไป

จากการสำรวจทางโบราณคดีของสำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ที่ ๙ ได้พบชุมชนวัฒนธรรมเขมรโบราณอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ หลายแห่ง คือชุมชนโบราณบ้านเมืองน้อยใต้ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เป็นต้น

กรมศิลปากรจะได้ทำการอนุรักษ์ศิวลึงค์บนยอดภูโค้ง ด้วยการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถาน พร้อมติดตั้งป้ายคำอธิบายบอกถึงความสำคัญทางศิวลึงค์แห่งนี้ต่อไป

นายกรัฐมนตรีเยี่ยมชมความคืบหน้าการก่อสร้างพลับพลากาญจนาภิเษก

ฯพณฯ นายกรัฐมนตรี (นายบรรหาร ศิลปอาชา) ตรวจเยี่ยมชมความคืบหน้าการก่อสร้างพลับพลากาญจนาภิเษก ณ บริเวณท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๓๙ เวลา ๐๙.๐๐ น. โดยมีอธิบดีกรมศิลปากร (นายสมคิด โชติกวณิชย์) รองอธิบดีกรมศิลปากร (นายสวัสดิ์ ปิยะกาญจน์) เรืออากาศเอกอาวุธ เงินชูกลิ่น ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านบูรณะปฏิสังขรณ์ และข้าราชการกรมศิลปากรให้การต้อนรับ และรายงานความคืบหน้า ซึ่งขณะนี้การดำเนินการลุล่วงไปมาก โครงสร้างในส่วนต่างๆ เริ่มดำเนินการไปได้เกินกว่า ๕๐% แล้ว ซึ่งคาดว่าทุกอย่างจะแล้วเสร็จทันกำหนดการที่จะใช้ในการประกอบพระราชพิธีบวงสรวงอดีตพระมหากษัตริย์และเสด็จออกมหาสมาคมพระราชพิธีกาญจนาภิเษกในวันที่ ๙ มิถุนายน ๒๕๓๙ อย่างแน่นอน

อธิบดีกรมศิลปากรกล่าวว่า กรมศิลปากรได้จัดเตรียมงานทุกอย่างไว้ก่อนหน้านี้แล้ว โดยได้ขอ

อนุญาตดำเนินงานส่วนโครงสร้างมาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน เนื่องจากมีเวลาก่อสร้างเพียง ๒ เดือนเศษ คือระหว่างเดือนเมษายน-พฤษภาคม แต่ก็จะพยายามทำให้ดีและยิ่งใหญ่สมพระเกียรติที่สุด ซึ่งจะต้องสวยงามพิเศษ แม้จะใช้รูปแบบเดิมเป็นหลักก็ตาม ขณะนี้ช่างทุกคนของกรมศิลปากร ก็ได้ระดมกำลังความสามารถอย่างเต็มที่ เพื่องานพระราชพิธีครั้งนี้

กรมศิลปากรเร่งก่อสร้างพลับพลากาญจนาภิเษก

กรมศิลปากรเร่งก่อสร้างพลับพลากาญจนาภิเษก เพื่อใช้ในการพระราชพิธีบวงสรวงอดีตพระมหากษัตริย์และเสด็จออกมหาสมาคม ณ ท้องสนามหลวงคืบหน้าไปมากด้วยความร่วมแรงร่วมใจของช่างฝีมือเกือบ ๖๐๐ คน และการออกแบบงานสุดยอดทางสถาปัตยกรรมอีกครั้งของเรืออากาศเอกอาวุธ เงินชูกลิ่น ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านบูรณะปฏิสังขรณ์ กรมศิลปากร

อาคารพลับพลากาญจนาภิเษกประกอบด้วยพลับพลาจตุรมุข มณฑปบวงสรวงบูรพกษัตริย์และศาลาข้าราชการจำนวน ๖ หลัง เป็นหลังใหญ่ ๑ หลัง

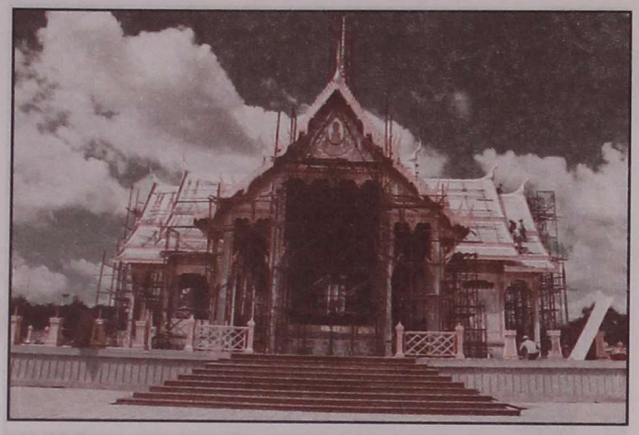

และหลังเล็ก ๕ หลัง รูปแบบของพลับพลานั้นจะมีลักษณะเดียวกันกับพลับพลาเมื่อครั้งงานพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาครบ ๖๐ พรรษา ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน โดยจะลอกแบบมาจากพระมหาปราสาทในพระบรมมหาราชวังจะเป็นอาคารจตุรมุขมียอด การขยายแบบในส่วนยอดนับเป็นงานสถาปัตยกรรมชั้นสูงซึ่งจะประกอบด้วย ยอดชั้นเชิงกลอน ๕ ชั้น ต่อด้วยองค์ระฆัง บัลลังค์ และชั้นเหม ๓ ชั้น ซึ่งมีลักษณะคล้ายยอดปรางค์ประดับด้วยกลีบขนุน ต่อไปเป็นบัวกลุ่ม ๕ ชั้น และปลียอดซึ่งเริ่มจากปลีต้นมีลูกแก้วคั่น และปลีปลาย ปลายยอดสุดเป็นพุ่มข้าวบิณฑ์ เนื่องจากระยะเวลาในการดำเนินงานกระชั้นชิดจึงเลี่ยงพิธีการยกฉัตรขึ้นประดับยังส่วนยอดของพลับพลาโดยใช้ปลายเป็นพุ่มข้าวบิณฑ์แทน

พลับพลาจตุรมุขนี้เป็นอาคารชั่วคราว สำหรับพระมหากษัตริย์ประกอบพระราชพิธีสำคัญๆ มีลักษณะโปร่งกว้าง พื้นที่ทุกส่วนเป็นประโยชน์ต่อการใช้สอยตามพิธีกรรมที่กำหนดขึ้น โดยในการประกอบพระราชพิธี จะเสด็จพระราชดำเนินขึ้นสู่พลับพลาด้านทิศตะวันตกซึ่งจะเป็นห้องประทับพระอิริยาบถแล้วจะเสด็จฯ ไปยังมุขด้านทิศใต้เพื่อประกอบพิธีทางพุทธศาสนา มุขด้านนี้จะเป็นที่ที่พระสงฆ์สวดพระพุทธมนต์ หลังจากนั้นจะเสด็จพระราชดำเนินไปตามทางที่เชื่อมต่อระหว่างพลับพลากับมณฑป เพื่อประกอบพิธีบวงสรวงบูรพกษัตริย์ ส่วนมุขด้านทิศตะวันออกจะเป็นด้านที่ประทับเพื่อทรงฟังการอ่านบวงสรวง แล้วจึงเสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ มุขหน้าพลับพลาด้านทิศเหนือเพื่อรับการถวายพระพรชัยมงคล มุขทุกด้านประดับด้วยช่อฟ้า ใบระกา และหางหงส์ ด้านทิศตะวันตก และตะวันออก มีตับหลังคา ๔ ชั้น และที่หน้าบันทั้ง ๔ ด้าน ประดับด้วยตราสัญลักษณ์กาญจนาภิเษกซึ่งกำลังอยู่ในระหว่างการจัดทำ โดยจะเลือกใช้วัสดุที่สวยงามสมพระเกียรติ การประดับตกแต่งอาคารพลับพลาจะใช้วิธีการไล่สีส่วนหลังคาเป็นสีขาว ตัวอาคารมีสีเทา สีแดง และสีทอง มีส่วนที่ฉลุลายซ้อนไม้และตกแต่งด้วยส่วนประดับที่หล่อด้วยเรซิ่น

พลับพลากาญจนาภิเษก มีขนาดกว้าง ๓๖.๘๐ เมตร ยาว ๔๒.๘๐ เมตร สูง ๒๘.๖๐ เมตร และมีพื้นที่ภายในตัวอาคาร ๒๕.๘๐ x ๓๑.๘๐ เมตร

กรมศิลปากรร่วมกับสถานทูตสวิส จัดคอนเสิร์ต "แชมเบอร์ออเคสตร้า" เพื่อร่วมเฉลิมฉลองในวโรกาสกาญจนาภิเษก

กรมศิลปากรร่วมกับสถานเอกอัครราชทูตประเทศสวิตเซอร์แลนด์และชุมชนสวิสในประเทศไทย จัดคอนเสิร์ต เดอะ สวิสแชมเบอร์ ออเคสตร้า คณะ "คาเมราตา เบิร์น" ซึ่งจัดแสดงในกรุงเทพฯ เพียงรอบเดียว คือ เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๓๙ เวลา ๑๙.๓๐ น. ณ โรงละครแห่งชาติ โดยมีสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์ เสด็จเป็นองค์ประธาน คอนเสิร์ตครั้งนี้จัดขึ้นเพื่อร่วมเฉลิมฉลองในวโรกาสกาญจนาภิเษก

เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ชุมชนสวิสในประเทศไทยขอเสนอบรรณาการพิเศษเพื่อรำลึกถึงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้อุทิศพระองค์ต่อประเทศชาติและประชาชน ซึ่งบรรณาการจากประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ได้แสดงถึงการยอมรับและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ส่งเสริมและขยายความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนของราชอาณาจักรไทยกับสวิตเซอร์แลนด์ตลอดเวลา และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการรำลึกถึงระยะเวลาหลายปีที่พระองค์เคยประทับอยู่ในสวิตเซอร์แลนด์ โดยบรรณาการที่เสนอนั้น นอกจากการแสดงคอนเสิร์ตจาก "คาเมราตา เบิร์น" ในวันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๓๙ ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างกรมศิลปากรและสถานทูตประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ยังรวมถึง

– การแสดงภาพถ่ายที่ห้องแสดงภาพศิลป์ หอศิลป์แห่งชาติ กรุงเทพฯ เมื่อเดือนมกราคม ๒๕๓๙ ที่ผ่านมา ซึ่งเป็นผลงานในอดีตของเวิร์นเนอร์ บิซอฟ (๒๔๕๙-๒๔๙๗) ช่างภาพที่มีชื่อเสียงของสวิส

– ชุมชนสวิสแห่งประเทศไทยยังมอบน้ำพุสวิส สโตน บอลล์ ฟาวเทน ซึ่งมีเพียงแห่งเดียวให้กับประชาชนชาวกรุงเทพฯ เพื่อจัดตั้งไว้ที่สวนลุมพินี โดยจะจัดแสดงในวันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๓๙ ซึ่งเป็นวันชาติของสวิตเซอร์แลนด์

– รายการสุดท้ายของบรรณาการจากประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เป็นการแสดงคอนเสิร์ตของคณะสวิสทริบิวท์แจ๊ส ซึ่งประกอบด้วยนักดนตรีแจ๊สที่มีชื่อเสียงของสวิสจำนวน ๒๔ คน ที่มารวมตัวกันเป็นพิเศษเพื่องานนี้ ซึ่งจะจัดแสดงในวันศุกร์ที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๓๙

ส่วนการแสดงคอนเสิร์ต เดอะสวิสแชมเบอร์ออเคสตร้า ของคณะคาเมราตา เบิร์น ซึ่งเป็นแชมเบอร์ ออเคสตร้าที่มีชื่อเสียงของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ อันประกอบด้วยนักดนตรี ๑๔ คน และผู้อำนวยวงดนตรี โดยแอนนา ชิวมานเชนโก แสดงผลงานของ เอลการ์ โมสาร์ท เมนเดลซอนบาร์โธดิ ฮอลลิเกอร์ และบริตเตน เป็นต้น โดยคอนเสิร์ต มีขึ้นในวันที่ ๑๙ เมษายน ๒๕๓๙ เวลา ๑๙.๓๐ น. ณ โรงละครแห่งชาติ โดยมีสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยานิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสนครินทร์ เสด็จเป็นองค์ประธานในคอนเสิร์ตครั้งนี้ ❋

วันอนุรักษ์มรดกไทย

งานเผยแพร่

รัฐบาลประกาศให้วันที่ ๒ เมษายน ของทุกปีเป็นวันอนุรักษ์มรดกไทย ตามมติของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๘ ในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี

วันอนุรักษ์มรดกไทย หมายถึง วันเทิดพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ที่พระองค์ทรงเป็นแบบอย่าง ในการบำเพ็ญพระราชกรณียกิจและพระราชจริยวัตร ในด้านอนุรักษ์มรดกของชาติในสาขาต่างๆ คือ พุทธศาสนา ภาษาไทยและวรรณกรรม ประวัติศาสตร์และโบราณคดี งานช่าง งานสถาปัตยกรรม และดนตรีไทย รวมทั้งได้เจริญรอยตามเบื้องพระยุคลบาทในการสร้างสรรค์ และธำรงรักษามรดกของชาติให้ยั่งยืนตกทอดถึงลูกหลานไทยสืบไป การที่รัฐบาลเลือกวันที่ ๒ เมษายน เป็นวันอนุรักษ์มรดกไทยก็เนื่องจากเป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระผู้ทรงเป็นแบบอย่างในด้านการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทยในทุกๆ ด้านดังที่ได้กล่าวมาแล้ว เพื่อเป็นราชสักการะน้อมถวายชัยมงคลแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในฐานะที่ทรงพระกรุณาอุปถัมภ์กิจการและการดำเนินงานที่เกี่ยวเนื่องด้วยศิลปวัฒนธรรมไทยมาโดยตลอด และเพื่อเป็นการรณรงค์ให้เกิดความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจของประชาชน หน่วยงาน องค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชนทั่วประเทศ ในการทำนุบำรุง สงวนรักษา ศิลปวัฒนธรรม อันเป็นมรดกของชาติให้คงอยู่สืบไป

ในส่วนของการดำเนินงานวันอนุรักษ์มรดกไทยนั้น ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ คือ การกล่าวปราศรัยของนายกรัฐมนตรี เนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย การอภิปราย การสัมมนา การจัดนิทรรศการ การพัฒนาแหล่งโบราณสถานและศาสนสถาน การเปิดอุทยานประวัติศาสตร์ การคัดเลือกผู้สนับสนุนการอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น ซึ่งการดำเนินงานวันอนุรักษ์มรดกไทย ตั้งแต่ปี ๒๕๒๘-๒๕๓๔ เป็นการจัดกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์มรดกไทยทั่วๆ ไป จนกระทั่งปี ๒๕๓๕ จึงเป็นการเน้นการอนุรักษ์มรดกไทยเฉพาะเรื่อง คือ ปี ๒๕๓๕ เป็นปีแห่งการอนุรักษ์นาฏศิลป์ไทยและดนตรีไทย ปี ๒๕๓๖ เป็นปีแห่งการอนุรักษ์ช่างศิลป์ไทย และปี ๒๕๓๗ เป็นปีแห่งการอนุรักษ์ภาษาและวรรณกรรมไทย ต่อมาในปี ๒๕๓๘ รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ได้กำหนดนโยบายการดำเนินงานวันอนุรักษ์มรดกไทยเป็น ๓ ปี เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและประสบผลมากขึ้น ปี ๒๕๓๘-๒๕๔๐ จึงเป็นปีแห่งการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไทย

สถาปัตยกรรมไทย หมายถึง สิ่งก่อสร้างที่แสดงถึงบรรยากาศ จิตวิญญาณของวัฒนธรรมไทยและเอกลักษณ์ของท้องถิ่น สามารถตอบสนอง

ความต้องการในประโยชน์ใช้สอยที่เหมาะสมกับวิถีชีวิต สังคมไทย เศรษฐกิจ เทคโนโลยี และมีความสอดคล้องกลมกลืนกับสภาพภูมิประเทศ และสิ่งแวดล้อม

ในการดำเนินงานวันอนุรักษ์มรดกไทยที่ได้จัดเป็น ๓ ปีนั้น คณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทยได้จัดให้มีการสรรหาผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่นและการประกาศเกียรติคุณผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น โดยแยกการประกาศเกียรติคุณเป็น ๓ ปีดังนี้

ปี ๒๕๓๘ เป็นการประกาศเกียรติคุณปูชนียบุคคลดีเด่น ด้านสถาปัตยกรรมไทย

ปี ๒๕๓๙ เป็นการประกาศเกียรติคุณกิจกรรมหรือโครงการดีเด่น

ปี ๒๕๓๙ เป็นการประกาศเกียรติคุณบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กรและจังหวัดดีเด่น

โดยในปี ๒๕๓๘ ได้สรรหาปูชนียบุคคลดีเด่นด้านสถาปัตยกรรมและได้ประกาศเกียรติคุณจำนวน ๑๕ ราย พร้อมทั้งได้ขอพระราชทานพระราชานุญาตนำเข้าเฝ้าทูลละอองพระบาท สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อรับพระราชทานโล่ประกาศเกียรติคุณและเข็มผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๓๘ นอกจากนั้น ยังมีกิจกรรมที่ได้ดำเนินการคือการเปิดงานวันอนุรักษ์มรดกไทย และเปิดนิทรรศการพิเศษ เนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร พิธีเปิดโบราณสถานคุ้มขุนแผน และพิธีเปิดโบราณสถานบ้านโปรตุเกส จ. พระนครศรีอยุธยา

ในปี ๒๕๓๙ ก็ได้มีการจัดกิจกรรมเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทยในทุกจังหวัด มีการสรรหาผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น ประเภทกิจกรรมหรือโครงการดีเด่น และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดนิทรรศการพิเศษเนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย เรื่องศิลปสถาปัตยกรรมในพระเมรุมาศ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๓๙ ส่วนด้านการคัดเลือกกิจกรรมหรือโครงการ แบ่งการพิจารณาเป็น ๓ ด้าน คือ ด้านการอนุรักษ์ ด้านสร้างสรรค์ และด้านส่งเสริม สนับสนุน และกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่อง โดยมีเกณฑ์ในแต่ละด้านดังนี้

ด้านอนุรักษ์ ต้องเป็นกิจกรรมหรือโครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไทย ที่สืบทอดความเป็นของดั้งเดิมไว้ทั้งรูปร่างและเทคโนโลยี คงคุณค่าของเอกลักษณ์ไว้ แม้ซ่อมแซมก็ต้องไม่ทำลายความมีคุณค่าของเดิม รักษาวิธีการดั้งเดิม สามารถแสดงภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อนได้ และต้องคำนึงถึงความเป็นบรรยากาศที่แท้จริงด้วย ซึ่งการอนุรักษ์ดังกล่าวดำเนินการอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและแนวปฏิบัติสากล

ด้านสร้างสรรค์ ต้องเป็นงานสถาปัตยกรรมที่สนองแนวประโยชน์ใช้สอย ที่เป็นปัจจุบันและอนาคต โดยใช้วัสดุและเทคโนโลยีสมัยใหม่ แม้จะมีการใช้วัสดุแบบเก่าหรือการประยุกต์รูปแบบเดิมอยู่บ้าง แต่ก็มีความกลมกลืนและให้ความสุนทรีย์ตลอดจนให้แนวความคิดที่จะนำไปพัฒนาต่อไปอย่างถูกต้อง

ด้านส่งเสริม สนับสนุน และกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่อง เป็นกิจกรรมหรือโครงการที่ส่งเสริมสนับสนุนการอนุรักษ์ และสร้างสรรค์งานด้านสถาปัตยกรรมไทย ได้แก่ โครงการประเภทสื่อ โครงการวิจัย หรือโครงการอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมไทย และมีการกระทำอย่างต่อเนื่องเพื่อเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือจังหวัด ทั้งนี้รวมถึงการอุทิศกำลังกาย กำลังทรัพย์ หรืออื่นใดที่มีความเกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมไทยด้วย

ทั้งนี้ ผู้อนุรักษ์มรดกไทย หมายถึงบุคคล กลุ่มบุคคล หรือองค์กร ตลอดจนโครงการดำเนินงานที่มีผลงานเกี่ยวกับการศึกษา ค้นคว้า สนับสนุน รักษา อนุรักษ์ พัฒนามรดกวัฒนธรรมไทยให้เกิดประโยชน์ และเป็นที่ยอมรับของสังคม

ผู้ได้รับการประกาศเกียรติคุณประเภทกิจกรรมหรือโครงการดีเด่น ด้านสถาปัตยกรรมไทย ประจำปี ๒๕๓๙ ได้รับการประกาศทั้งสิ้นจำนวน ๑๓ โครงการ แบ่งเป็นด้านอนุรักษ์ ๓ โครงการ ด้านสร้างสรรค์ ๔ โครงการ และด้านส่งเสริมสนับสนุน ๖ โครงการ ซึ่งผู้ได้รับการประกาศทั้ง ๑๓ โครงการ ได้ผ่านการพิจารณาจากกลุ่มทำงาน, คณะทำงาน, คณะอนุกรรมการสรรหาผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น, และคณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทย ว่าเป็นผู้ที่เห็นสมควรประกาศเกียรติคุณ มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ในการพิจารณาที่ได้ตั้งไว้ โครงการทั้ง ๑๓ โครงการมีลักษณะเด่นที่ผ่านการพิจารณาดังนี้

งานอนุรักษ์เรือนเจ้าแม่ยอดคำ จ.ลำปาง

เรือนเจ้าแม่ยอดคำ จังหวัดลำปาง

ตั้งอยู่ที่ถนนพระแก้ว อ.เมือง จ.ลำปาง มีอายุประมาณ ๑๓๐ ปี ก่อสร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง ประกอบด้วยเรือนล้านนา หันหน้าเรือนสู่ทิศใต้ มีลักษณะเป็นเรือนไม้ยกพื้นใต้ถุนสูง เป็นเรือนแฝด มีการเจาะช่องหน้าต่างขนาดเล็ก หลังคาเรือนมีจั่วสูงชลูดและอ่อนช้อย ออกแบบให้มีความโค้งในช่วงปลายของชายคา เป็นเรือนที่มีความสวยงาม และอ่อนช้อย เก่าแก่ทั้งอายุและรูปแบบของสถาปัตยกรรม เป็นงานอนุรักษ์ที่ได้คงสภาพเดิมไว้มากที่สุด มีรอยต่อของอิทธิพลภาคกลางและภาคเหนือ เป็นแบบอย่างที่ดีในด้านการอนุรักษ์ แสดงถึงภูมิปัญญาของผู้สร้าง และความสามารถรวมทั้งความตั้งใจของผู้อนุรักษ์

งานอนุรักษ์อุโบสถวัดแจ้ง จ.อุบลราชธานี

อุโบสถวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี

ตั้งอยู่ อ.เมือง จ.อุบลราชธานี เป็นวัดเก่าแก่ที่สร้างประมาณ พ.ศ. ๒๔๓๑ ลักษณะอุโบสถ (หรือ สิม ในภาษาอีสาน) เป็นสิมทึบก่ออิฐฉาบปูน ขนาด ๓ ห้อง มีมุขหน้าประตูเข้าด้านเดียว และประตูเดียว หน้าต่างด้านละ ๓ บาน มีลักษณะสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีสาน เป็นงานอนุรักษ์ที่ได้คงไว้โดยคนในท้องถิ่นและเข้าใจถึงวิธีการอนุรักษ์อย่างถูกต้อง ซาบซึ้งในคุณค่าของสถาปัตยกรรม

ที่มีอยู่ ถึงแม้จะเป็นงานชิ้นเล็กๆ แต่ก็แสดงถึงคุณค่าและเจตนารมย์ของการอนุรักษ์อย่างเต็มที่

งานอนุรักษ์เจดีย์พระศรีรัตนมหาธาตุ วัดพะโคะ จ.สงขลา

เจดีย์พระศรีรัตนมหาธาตุ วัดพะโคะ จังหวัดสงขลา

ตั้งอยู่ที่ ต.ชุมพล อ.สทิงพระ จ.สงขลา สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๔ ส่วนพระศรีรัตนมหาธาตุนั้น ก่อบนเขาพะโคะ ในระหว่าง พ.ศ. ๒๑๔๘-๒๑๕๕ เป็นศิลปสถาปัตยกรรมภาคใต้ สมัยกรุงศรีอยุธยา แบบอย่างศิลปะลังกา บรรจุพระบรมธาตุ มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่แสดงถึงลักษณะเฉพาะตัวของภาคใต้สมัยโบราณที่ได้รับการรักษาไว้จนถึงปัจจุบัน

โรงแรมรีเจนท์รีสอร์ท จ.เชียงใหม่

โรงแรมรีเจนท์รีสอร์ท จังหวัดเชียงใหม่

ตั้งอยู่ที่ อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ เป็นอาคารบ้านพักอาศัยที่แสดงถึงศิลปสถาปัตยกรรมล้านนา มีการผสมผสานระหว่างรูปแบบความทันสมัยกับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างลงตัวและงดงามยิ่ง เอาบรรยากาศของอาคารเก่าแบบล้านนามาออกแบบใหม่เป็นอาคารหมู่ มีจุดมุ่งหมายที่จะอนุรักษ์ของเก่า มีความพยายามในการออกแบบสร้างสรรค์คงไว้ซึ่งกิจกรรมและธรรมชาติที่สอดคล้องกับชุมชน เป็นลักษณะการก่อสร้างที่อนุรักษ์อาคารเก่าและอาคารใหม่ให้อยู่ในมิติเดียวกัน โดยใช้ภูมิสถาปัตย์เข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนตกแต่งเป็นลักษณะศิลปะล้านนาเพื่อเสริมสถาปัตยกรรมล้านนาให้สมบูรณ์ขึ้น

บ้านสวนริมคลองกรุงเทพกรีฑา

บ้านสวนริมคลองกรุงเทพกรีฑา

ตั้งอยู่ที่ถนนกรุงเทพกรีฑา แขวงหัวหมากใต้ บางกะปิ กรุงเทพมหานคร เป็นบ้านกลุ่มๆ ละ ๔ หลัง เป็นบ้านที่เน้นเรือนชานเป็นพิเศษ มีศาลาชมวิวที่ให้ความรู้สึกใกล้เคียงกับศาลาท่าน้ำ เป็น

การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบรรยากาศดั้งเดิมกับสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่ ให้ความรู้สึกถึงความผูกพันของชุมชนริมคลอง ที่มีความสัมพันธ์กับน้ำ บริเวณที่ก่อสร้างเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำ ซึ่งการก่อสร้างก็แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกร่มรื่น สบาย เข้ากับบรรยากาศของสังคมไทยดั้งเดิม วิถีชีวิต และความเป็นอยู่ของชุมชนในพื้นที่ชุ่มน้ำได้เป็นอย่างดี

โครงการศูนย์วิจัยวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ศูนย์วิจัยวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ มหาวิทยาลัยมหิดล จังหวัดนครปฐม

ตั้งอยู่ที่มหาวิทยาลัยมหิดล อ.ศาลายา จ.นครปฐม เป็นเรือนไทยภาคกลางหลังใหญ่ เป็นเรือนหมู่ นำเอาธรรมชาติเข้ามาสัมพันธ์กับอาคาร ตั้งอยู่ริมสระน้ำขนาดใหญ่ เป็นการเลือกพื้นที่และออกแบบให้สอดคล้องกับพื้นที่ชุ่มน้ำ ไม่ทำลายสระ การก่อสร้างยื่นบางส่วนออกไป พยายามรักษาระบบนิเวศน์เดิมไว้ จัดเป็นงานออกแบบซึ่งนำเรือนไทยเดิมมาประยุกต์ใช้ตามประโยชน์ใช้สอยสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม

โครงการก่อสร้างสถาบันพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย

สถาบันพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย จังหวัดราชบุรี

ตั้งอยู่ริมถนนสายสมุทรสงคราม ดำเนินสะดวก จ.ราชบุรี เป็นอาคารอุโบสถที่ออกแบบให้หลังคาของโบสถ์ซ้อนชั้นลดหลั่นเพื่อให้สัมพันธ์กับอาคารโดยรอบ ใช้กระเบื้องเคลือบพิเศษสีเขียวมุงหลังคาเพื่อความสวยงามและสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นธรรมกาย ที่มีความโปร่งใส สะอาด เป็นสถาปัตยกรรมไทยที่มีคุณค่าทั้งด้านความสวยงามและประโยชน์ใช้สอยอย่างเต็มที่ สนองพุทธปรัชญาวิชชาธรรมกายได้

งานผลิตเครื่องปั้นดินเผาของโรงงานแม่ริมเซรามิก สตูดิโอ

โรงงานแม่ริมเซรามิก สตูดิโอ จังหวัดเชียงใหม่

โรงงานแม่ริมเซรามิก สตูดิโอ จ.เชียงใหม่ เป็นโรงงานที่มีการค้นคว้าด้านการผลิตศิลปะเครื่องปั้นดินเผาในแบบอย่างศิลปะพื้นบ้านหรือศิลปะโบราณ สร้างเป็นชิ้นงานเพื่อใช้ในการซ่อมแซมและอนุรักษ์โบราณสถานต่างๆ เป็นงานผลิตเพื่อให้สถาปัตยกรรมท้องถิ่นในอดีตอยู่ได้ และเอื้ออำนวยให้งานอนุรักษ์ดำเนินไปได้

โครงการจัดพิมพ์หนังสือทรงคุณค่าทางสถาปัตยกรรม เพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในมหามงคลวโรกาสเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นเจ้าของโครงการ เป็นการรวบรวมผลงานดีเลิศของสถาปนิก ผู้เป็นนักวิจัยงานสถาปัตยกรรมที่มีชื่อเสียงทั้งในอดีตและปัจจุบัน ๑๐ ท่าน จัดพิมพ์รวมกันไว้เป็นหนังสือชุดจำนวน ๙ เล่ม เพื่อเป็นหลักฐานประกอบการศึกษา การสอบสวนวิชาสถาปัตยกรรม ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา เอื้อประโยชน์ให้กับนักวิชาการและผู้ที่สนใจเรื่องราวของสถาปัตยกรรมไทย และเป็นเอกสารเพื่อการค้นคว้าของชนรุ่นหลังสืบไป

โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม โดยสมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์

สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นเจ้าของโครงการ เป็นโครงการที่ได้ดำเนินการสรรหาและคัดเลือกอาคารเพื่อมอบรางวัลอนุรักษ์ดีเด่น กระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์ และรักษาไว้ซึ่งคุณค่าของสถาปัตยกรรมไทย ทำให้เจ้าของเกิดความภาคภูมิใจและมีกำลังใจในการอนุรักษ์ต่อไป ทั้งยังมีส่วนทำให้อาคารที่มีเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมไทย หรือสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นบางแห่งไม่ถูกทำลายลงด้วย

รายการสารคดีโทรทัศน์ รอยไทย

ธนาคารศรีนครเป็นเจ้าของโครงการเป็นรายการสารคดีโทรทัศน์ที่เสนอสาระเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม ประเพณี ศิลปะพื้นบ้าน เพื่อมุ่งให้เห็นการพัฒนาของบ้านเมือง เป็นรายการที่มีส่วนร่วมในการสืบสานศิลป-สถาปัตยกรรมไทย สะท้อนคุณค่า และถ่ายทอดความงามของสถาปัตยกรรมไทยได้เป็นอย่างดี

รายการสารคดีโทรทัศน์ ภูมิปัญญาไทย

ธนาคารไทยพาณิชย์เป็นเจ้าของโครงการ เป็นรายการที่จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่ความรู้ทางวัฒนธรรม และร่วมรณรงค์สร้างจิตสำนึกให้เกิดความตระหนัก และรู้สึกหวงแหนในวัฒนธรรมของชาติไทย มีข้อมูลถูกต้อง สามารถนำไปอ้างอิงได้ มีวิธีการนำเสนอและรูปแบบการผลิต และเนื้อหาที่ลึกซึ้ง ครบถ้วน มีความเข้าใจง่าย และเหมาะสม

โครงการเหรียญบาทสืบทอดพระธาตุเมืองคอน

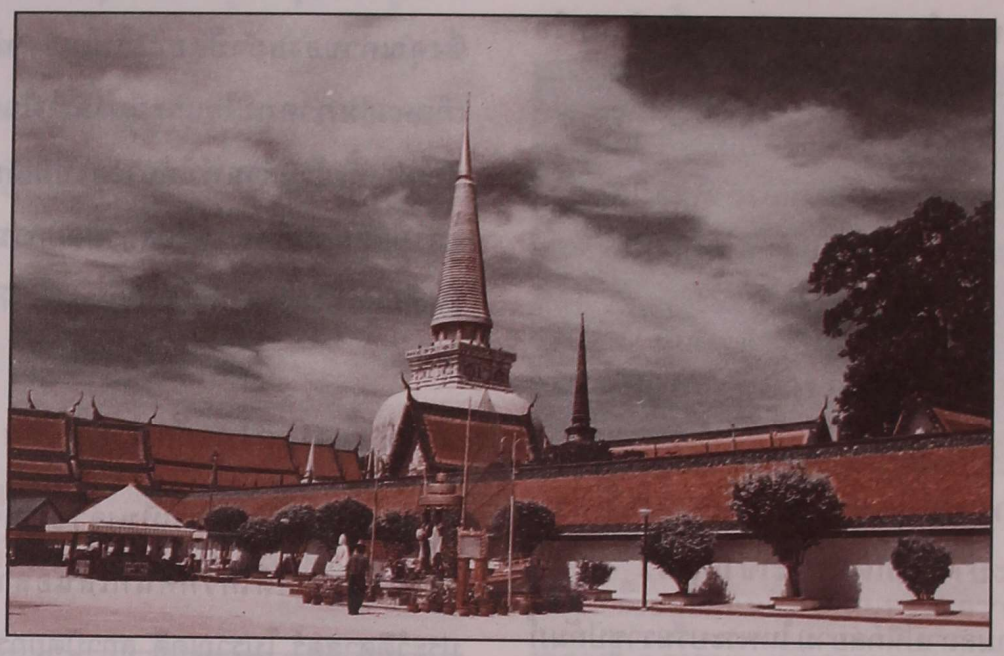

พระบรมธาตุเจดีย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

เป็นโครงการที่คุณหญิงสุพัตรา มาศดิศต์ ดำริขึ้นด้วยความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ ของประชาชนในจังหวัดนครศรีธรรมราชและใกล้เคียง เพื่อนำเงินไปใช้ในการบูรณะองค์พระบรมธาตุเจดีย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวเมืองนคร องค์พระบรมธาตุเจดีย์สร้างขึ้นตามลัทธิพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน เมื่อราว พ.ศ. ๑๓๐๐ เป็นทรงโอคว่ำหรือระฆังคว่ำ ส่วนยอดหุ้มด้วยทองคำ เมื่อองค์เจดีย์ทรุดโทรมลงตามกาลเวลา ด้วยความศรัทธาของชาวจังหวัดนครศรีธรรมราช การบูรณะซ่อมแซมจึงเกิดขึ้น และได้รับความร่วมมือจากกรมศิลปากรในการจัดส่งผู้เชี่ยวชาญมาดำเนินการบูรณะ การบูรณะองค์พระธาตุจึงสำเร็จสมบูรณ์ตามจุดมุ่งหมาย จึงเป็นโครงการที่จัดขึ้นเพื่ออนุรักษ์ศิลปะสถาปัตยกรรมไทยให้คงอยู่ต่อไป

โครงการทั้ง ๑๓ โครงการ ที่ได้รับการประกาศเกียรติคุณ ทางคณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทยจะได้ขอพระราชทานพระราชานุญาต สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เข้ารับโล่เกียรติคุณและเข็มผู้อนุรักษ์มรดกไทยในโอกาสต่อไป วันอนุรักษ์มรดกไทยเป็นวันที่จะปลุกจิตสำนึกให้คนไทยทุกคนเกิดความรักและหวงแหนในมรดกทางวัฒนธรรม และเข้ามามีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษาสมบัติวัฒนธรรมของชาติร่วมกัน เพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ไทยที่จะแสดงถึงความมั่นคงของชาติสืบไป ✻

ประกาศคณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทย

เรื่อง ประกาศเกียรติคุณกิจกรรมและโครงการดีเด่นด้านสถาปัตยกรรมไทย เนื่องในวันอนุรักษ์มรดกไทย ปีพุทธศักราช ๒๕๓๙

ตามที่คณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทย กำหนดให้ปีพุทธศักราช ๒๕๓๘-๒๕๔๐ เป็นปีอนุรักษ์มรดกไทยด้านสถาปัตยกรรมไทย และดำเนินการประกาศเกียรติคุณผู้อนุรักษ์มรดกไทยดีเด่นด้านสถาปัตยกรรมไทย เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีในการอนุรักษ์มรดกไทยสืบไปนั้น

คณะกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทย ได้ดำเนินการสรรหากิจกรรมและโครงการดีเด่นด้านสถาปัตยกรรมไทย เพื่อประกาศเกียรติคุณในปีพุทธศักราช ๒๕๓๙ จำนวน ๑๓ โครงการ ดังนี้

ด้านการอนุรักษ์ เป็นกิจกรรมหรือโครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมไทยที่สืบทอดความเป็นของดั้งเดิมไว้ทั้งรูปร่างและเทคโนโลยี คงคุณค่าของเอกลักษณ์ไว้ แม้ซ่อมแซมก็ไม่ทำลายความมีคุณค่าของเดิม รักษาวิธีการดั้งเดิม สามารถแสดงภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อนได้ และคำนึงถึงความเป็นบรรยากาศที่แท้จริง ดำเนินการอนุรักษ์อย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและแนวปฏิบัติสากล ประกาศเกียรติคุณจำนวน ๓ โครงการ ได้แก่

๑. งานอนุรักษ์เรือนเจ้าแม่ยอดคำ จังหวัดลำปาง

๒. งานอนุรักษ์อุโบสถวัดแจ้ง จังหวัดอุบลราชธานี

๓. งานอนุรักษ์เจดีย์พระศรีรัตนมหาธาตุ วัดพะโคะ จังหวัดสงขลา

ด้านการสร้างสรรค์ เป็นงานสถาปัตยกรรมที่สนองประโยชน์ใช้สอยที่เป็นปัจจุบันและอนาคต โดยใช้วัสดุและเทคโนโลยีสมัยใหม่ แม้จะมีการใช้วัสดุแบบเก่าหรือมีการประยุกต์รูปแบบเดิมอยู่บ้าง แต่ก็มีความกลมกลืนและให้ความสุนทรีย์ ตลอดจนให้แนวความคิดที่จะนำไปพัฒนาต่อไปอย่างถูกต้อง ประกาศเกียรติคุณจำนวน ๔ โครงการ ได้แก่

๑. โรงแรมรีเจนท์ รีสอร์ท จังหวัดเชียงใหม่

๒. บ้านสวนริมคลองกรุงเทพกรีฑา จังหวัดกรุงเทพฯ

๓. โครงการศูนย์วิจัยวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ มหาวิทยาลัยมหิดล จังหวัดนครปฐม

๔. โครงการก่อสร้างสถาบันพุทธภาวนาวิชชาธรรมกาย จังหวัดราชบุรี

ด้านการส่งเสริม สนับสนุน และกิจกรรมที่เกี่ยวเนื่อง เป็นโครงการหรือกิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนการอนุรักษ์และสร้างสรรค์งานด้านสถาปัตยกรรมไทย เช่น โครงการประเภทสื่อ โครงการวิจัย หรือโครงการ

อื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมไทย และมีการกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นประโยชน์ต่อประชาชนหรือจังหวัด รวมถึงการอุทิศกำลังกาย กำลังทรัพย์ หรืออื่นใดที่มีความเกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมไทยด้วย ประกาศเกียรติคุณจำนวน ๖ โครงการ ได้แก่

๑. โครงการ "เหรียญบาทสืบทอดพระธาตุเมืองคอน"

๒. งานผลิตเครื่องปั้นดินเผาของโรงงาน แม่ริมเซรามิก สตูดิโอ จังหวัดเชียงใหม่

๓. โครงการจัดพิมพ์หนังสือทรงคุณค่าทางสถาปัตยกรรม เพื่อเฉลิมฉลองเนื่องในมหามงคลวโรกาสเฉลิมฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์

๔. โครงการส่งเสริมและสนับสนุนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม โดยสมาคมสถาปนิกสยาม ในพระบรมราชูปถัมภ์

๕. รายการสารคดีทางโทรทัศน์ "รอยไทย" โดยธนาคารศรีนคร จำกัด (มหาชน)

๖. รายการสารคดีทางโทรทัศน์ "ภูมิปัญญาไทย" โดยธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน)

ประกาศ ณ วันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๙

(นายบรรหาร ศิลปอาชา)
นายกรัฐมนตรี
ประธานกรรมการอำนวยการวันอนุรักษ์มรดกไทย

แนะนำผู้บริหาร

งานเผยแพร่

สารกรมศิลปากร ฉบับประจำเดือนพฤษภาคมนี้ ขอแนะนำผู้บริหารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ซึ่งแต่เดิมคือ กองจดหมายเหตุ มีการแบ่งหน่วยงานภายในออกเป็นระดับฝ่าย จำนวน ๔ ฝ่าย และหน่วยงานย่อยที่ขึ้นตรง คือ หอภาพยนตร์แห่งชาติ และหอจดหมายเหตุแห่งชาติในส่วนภูมิภาค ๑๕ แห่ง

นางกุลพันธาดา จันทร์โพธิ์ศรี

เกิด ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๑ ภูมิลำเนา จังหวัดมหาสารคาม

การศึกษา ปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิต (เคมี) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประกาศนียบัตร เรื่อง การตรวจสอบทางวิทยาศาสตร์และการอนุรักษ์สมบัติทางวัฒนธรรม ที่ Institute Royal du Partimoine Artistigue กรุงบรัสเซลล์ ประเทศเบลเยี่ยม ปริญญาโทวิศวกรรมศาสตร์มหาบัณฑิต สาขานิวเคลียร์เทคโนโลยี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติการทำงาน

๒๕๐๕-๒๕๐๖ นักวิทยาศาสตร์ตรี กองชีวภาพ กรมวิทยาศาสตร์ กระทรวงอุตสาหกรรม

๒๕๐๗-๒๕๐๘ บรรณารักษ์ตรี กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

๒๕๐๘-๒๕๐๙ ภัณฑรักษ์ตรี กองโบราณคดี กรมศิลปากร

๒๕๑๐-๒๕๑๗ นักวิทยาศาสตร์ตรี หัวหน้างานซ่อมสงวนรักษา กองโบราณคดี กรมศิลปากร

๒๕๑๘-๒๕๓๖ นักวิทยาศาสตร์ หัวหน้าฝ่ายอนุรักษ์ศิลปโบราณวัตถุ กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร

๒๕๑๘-๒๕๑๙ หัวหน้าโครงการร่วมฝ่ายไทย ในโครงการ Thai Project ซึ่งเป็นโครงการ ๑ ปี ร่วมกันระหว่างรัฐบาลไทย (โดยกรมศิลปากร) กับมูลนิธิ จอห์น ดี ร็อกกี้เฟลเลอร์ ที่ ๓

๒๕๓๖-๒๕๓๘ ผู้อำนวยการกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร

๒๕๓๗-๒๕๓๘ เลขานุการในคณะกรรมการอำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งประเทศไทย (Thai National ICOM)

ตำแหน่งปัจจุบัน ผู้อำนวยการกองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

นางพิชญา วรานนท์ชุติ

เกิด ๖ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๑ ภูมิลำเนา จังหวัดสุราษฎร์ธานี

การศึกษา สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาเศรษฐศาสตร์สหกรณ์ คณะศิลปศาสตร์ จากวิทยาลัยครูจันทรเกษม

การทำงาน

พ.ศ. ๒๕๑๓ เริ่มรับราชการครั้งแรกที่กรมศุลกากร กระทรวงการคลัง

พ.ศ. ๒๕๓๑ กลับเข้ารับราชการในตำแหน่งเจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี ๕ กองคลัง กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ

๑๖ พ.ย. ๒๕๓๑ ย้ายไปดำรงตำแหน่ง เจ้าหน้าที่บริหารงานธุรการ ๕ ที่กองหัตถศิลป กรมศิลปากร

ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้าฝ่ายบริหารงานทั่วไป หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

นางทิพย์วรรณา ชุ่มเพ็งพันธุ์

เกิด ๖ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๗

การทำงาน

พ.ศ. ๒๕๒๑ เริ่มเข้ารับราชการครั้งแรกที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ ในตำแหน่งนักจดหมายเหตุระดับ ๓

พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๓๔ ดำรงตำแหน่งนักจดหมายเหตุ ๕ ตำแหน่งหัวหน้างานบริการและเผยแพร่

พ.ศ. ๒๕๓๕-๒๕๓๘ ดำรงตำแหน่งนักจดหมายเหตุ ๖ ตำแหน่งหัวหน้างานศูนย์เก็บเอกสาร

พ.ศ. ๒๕๓๘ หัวหน้าฝ่ายบริหารเอกสาร ระดับ ๗ ตามโครงสร้างการแบ่งส่วนราชการ กรมศิลปากร พ.ศ. ๒๕๓๘

ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้าฝ่ายบริหารเอกสาร หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

นายวีระ พิมพา

เกิด ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๖

การศึกษา การศึกษาบัณฑิต (กศ.บ.) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร

การทำงาน เริ่มเข้ารับราชการตำแหน่งบรรณารักษ์จัตวา แผนกเอกสารสำคัญ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ เมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๐๙

ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้าฝ่ายเอกสารสำคัญ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

นางสาวนัยนา แย้มสาขา

เกิด ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๙

การศึกษา ครุศาสตรบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนิเทศศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช และกำลังศึกษาในระดับปริญญาโททางด้านวารสารศาสตร์ (สื่อสารมวลชน) ภาคค่ำ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

การทำงาน เป็นนักจดหมายเหตุ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร และได้รับการบรรจุแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งนักจดหมายเหตุ ๓ เมื่อวันที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๒๓

ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้าฝ่ายบันทึกเหตุการณ์ หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

นางวิมล บณีโชติ

เกิด ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๐๒ ภูมิลำเนา จังหวัดนครศรีธรรมราช

การทำงาน

พ.ศ. ๒๕๒๒ เริ่มรับราชการ ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่พิมพ์ดีด ระดับ ๑ สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กระทรวงมหาดไทย

พ.ศ. ๒๕๒๗-๒๕๓๑ เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี หน่วยศิลปากรที่ ๘ นครศรีธรรมราชระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๗-๒๕๓๑

พ.ศ. ๒๕๓๒-๒๕๓๖ เจ้าหน้าที่การเงินและบัญชี กองคลัง กรมศิลปากร

ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้าหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ สงขลา

นายประเสริฐโชค พึงใจ

การศึกษา ศึกษาศาสตร์บัณฑิต (บริหารการศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

การทำงาน
- เคยปฏิบัติงานในตำแหน่งเจ้าหน้าที่วิเคราะห์นโยบายและแผน สังกัดสำนักงานเลขานุการกรม กรมศิลปากร เกี่ยวกับการติดตามและประเมินผลแผนงาน/งาน/โครงการ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคตามนโยบายกรม
- ตำแหน่งเจ้าหน้าที่บริหารงานทั่วไป สังกัดกองโบราณคดี กรมศิลปากร และปฏิบัติหน้าที่หัวหน้างานทะเบียนโบราณสถานของชาติ
- ปฏิบัติหน้าที่เป็นวิทยากรบรรยายในการประชุมชี้แจงและประชุมสัมมนาเกี่ยวกับงานด้านจดหมายเหตุแห่งชาติแก่ส่วนราชการทุกสังกัดในเขตพื้นที่รับผิดชอบ ๔ จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดนราธิวาส และจังหวัดสตูล

ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้าหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ยะลา

นายเรณู ชัยศร

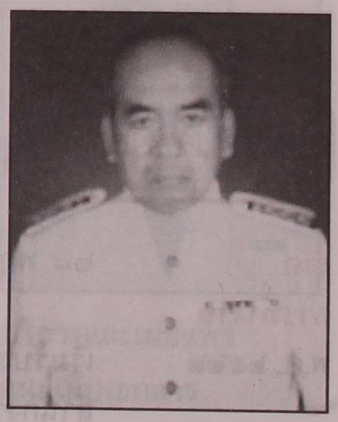

การทำงาน เริ่มรับราชการ กองการเจ้าหน้าที่ กรมศิลปากร ตั้งแต่ ๒๐ กรกฎาคม ๒๕๓๒ ในวันที่ ๑๕ สิงหาคม ๒๕๓๕ รับราชการฝ่ายเอกสารสำคัญ กองจดหมายเหตุแห่งชาติ กรมศิลปากร

ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้าหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตรัง

นางสาลินี ชุ่มวรรณ์

การศึกษา ปริญญาตรีนิเทศศาสตรบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การทำงาน

พ.ศ. ๒๕๒๓ ช่างภาพ (ลูกจ้างชั่วคราวกองทุนโบราณคดี) สังกัดฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขานุการ กรมศิลปากร

พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๓๘ นักวิชาการเผยแพร่ ๓-๕ สังกัดฝ่ายเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ สำนักงานเลขานุการ กรมศิลปากร

พ.ศ. ๒๕๓๘ นักวิชาการเผยแพร่ ๕ ช่วยราชการ หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติฯ เชียงใหม่

ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้าหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติฯ เชียงใหม่

นายล่าดวน สุขพันธุ์

เกิด ๒๑ พฤษภาคม ๒๔๙๖ ภูมิลำเนา จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษา อักษรศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยศิลปากร

การทำงาน

พ.ศ. ๒๕๑๙ บรรจุเข้ารับราชการครั้งแรกที่กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ตำแหน่งนักอักษรศาสตร์ ๓

พ.ศ. ๒๕๓๘-ปัจจุบัน หอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร อุบลราชธานี หอจดหมายเหตุแห่งชาติ

ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้าหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร อุบลราชธานี

นายสุบิน คงสุขกาญจนา

เกิด ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ภูมิลำเนา จังหวัดนครศรีธรรมราช

การศึกษา ปริญญาตรี วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช

การทำงาน เริ่มรับราชการครั้งแรก เมื่อวันที่ ๑๖ ตุลาคม ๒๕๓๖ ที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ตำแหน่งนักจดหมายเหตุ ระดับ ๓

ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้าหอจดหมายเหตุแห่งชาตินายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ๘๐๐๐๐

นายโกสุม กองกูต

เกิด ๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ภูมิลำเนา จังหวัดปราจีนบุรี

การศึกษา พก.ศ. (บรรณารักษ์ศาสตร์), พ.ม. (บรรณารักษ์ศาสตร์), ก.ศบ. (ประวัติศาสตร์)

การทำงาน

พ.ศ. ๒๕๑๑ บรรณารักษ์จัตวา ห้องสมุดประชาชน อ.บางละมุง

พ.ศ. ๒๕๓๓ บรรณารักษ์ ๖ หัวหน้าหอสมุดแห่งชาติรัชมังคลาภิเษก จันทบุรี

พ.ศ. ๒๕๓๖ บรรณารักษ์ ๖

ตำแหน่งปัจจุบัน หัวหน้าหอจดหมายเหตุแห่งชาติที่ ๑๒ จันทบุรี

หมายเหตุ รายชื่อและประวัติของผู้บริหารในส่วนของหอจดหมายเหตุแห่งชาติที่ลงในฉบับนี้ เป็นเพียงบางส่วนเนื่องจากในบางแห่งยังอยู่ในระหว่างก่อสร้างอาคาร และยังไม่ได้แต่งตั้ง

พระแก้วขาว หรือพระเสตังคมณี

สาลินี ชุ่มวรรณ์
หอจดหมายเหตุแห่งชาติฉลิมพระเกียรติฯ เชียงใหม่

พระเสตังคมณี หรือพระแก้วขาว พร้อมฉัตรทองคำ

พระแก้วขาว หรือพระเสตังคมณี เป็นพระพุทธรูปที่สำคัญยิ่งของชาวเชียงใหม่ เป็นศิลปโบราณวัตถุชิ้นสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ สลักจากแท่งศิลาสีขาวใส หน้าตักกว้าง ๔ นิ้ว สูง ๖ นิ้ว มีลักษณะประติมากรรมของช่างฝีมือสกุลละโว้ (ลพบุรี) ปัจจุบันประดิษฐาน ณ วัดเชียงมั่น อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ชาวเชียงใหม่จะอัญเชิญมาแห่จากสถานีรถไฟไปวัดพระสิงห์เพื่อให้ประชาชนสรงน้ำพระพุทธมนต์ในวันสงกรานต์เป็นประจำทุกปี

ตามตำนานกล่าวว่า พระแก้วขาวสร้างขึ้นที่เมืองละโว้หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานล่วงไปแล้ว ๗๐๐ ปี และประดิษฐานอยู่ที่เมืองนั้นจนถึงตอนต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๓ คือประมาณพุทธศักราช ๑๒๐๖ สุเทวฤาษี ผู้เป็นนายช่างสร้างนครหริภุญไชย (ลำพูน) ได้มอบให้นายควิยะ หัวหน้าชนเผ่าเม็งหรือมอญ ถือสาส์นลงมาเมืองละโว้พร้อมกับสุกทันตฤาษี ขอพระราชทานโปรดเกล้าแต่งตั้งให้พระนางจามเทวี ราชธิดาของพระเจ้าจักวัติราชประมุขเมืองละโว้ (ชาติขอม) ขึ้นไปเป็นกษัตริย์ปกครองเมืองหริภุญไชย พระนางจามเทวีได้กราบทูลขอพระเสตังคมณีต่อพระเจ้าจักวัติราช อัญเชิญไปเมืองหริภุญไชยด้วย พระเจ้าจักวัติราชโปรดเกล้าให้พระนางจามเทวีไปครองเมืองหริภุญไชย และพระราชทานพระเสตังคมณีเป็นพระพุทธรูปประจำพระองค์ ในครั้งนั้นกล่าวกันว่าพระนางจามเทวีทรงสร้างหอพระประดิษฐานพระเสตังคมณีไว้ท่ามกลางกลุ่มประสาทราชมณเฑียรภายในเมือง

ฉัตรทองคำและแผ่นทองปิดฐานพระด้านหลัง เพื่อบังรอยแตกร้าวภายหลังการซ่อมแล้ว

วิหารจตุรมุข วัดเชียงมั่น ที่ประดิษฐานพระเสตังคมณีหรือพระแก้วขาว

หริภุญไชย และประดิษฐาน ณ ที่นั้นเป็นเวลากว่า ๖๐๐ ปี

พุทธศักราช ๑๘๒๔ พระเจ้ามังรายมหาราชยกทัพใหญ่จากเมืองฝางมาตีเมืองหริภุญไชย พญายีบาซึ่งเป็นเผ่าเม็งทหารมอญและชาวเมืองที่รักษากำแพงเมืองต่อต้านอย่างเหนียวแน่น พระเจ้ามังรายมหาราชไม่อาจหักเอาเมืองได้โดยง่ายจึงทรงพระพิโรธ รับสั่งให้ระดมยิงธนูเชื้อเพลิงผลาญบ้านเมืองราษฎรวัดวาอารามและปราสาทราชฐานกลายเป็นเถ้าถ่านหมดสิ้นทั้งเมือง แต่ทรงพบเรือนไม้สักขนาดย่อมยังอยู่เป็นปกติท่ามกลางทะเลเพลิง แม้หน้าต่างประตูไม้ฝาผนังก็ไม่ถูกไฟไหม้และมิได้หักงอแต่ประการใดก็ทรงพิศวงนัก เมื่อทรงขึ้นเรือนไม้ไปทอดพระเนตรก็พบว่าภายในเรือนนั้นมีแต่พระพุทธรูปสีขาวเพียงองค์เดียวเท่านั้น ก็ทรงทราบว่าพระพุทธรูปองค์นี้ประกอบด้วยพุทธานุภาพ น่าอัศจรรย์จึงทรงยึดเอาพระแก้วขาวไว้เป็นพระพุทธรูปประจำพระองค์ ทรงนำไปด้วยทุกหนทุกแห่ง จนกระทั่งสร้างเมืองเชียงใหม่แล้วในปี พุทธศักราช ๑๘๓๙ จึงอัญเชิญมาประดิษฐาน ณ ที่ประทับของพระองค์ (คือบริเวณวัดเชียงมั่นในปัจจุบัน)

พุทธศักราช ๒๐๒๐ ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชโปรดให้หมื่นด้ามพร้าคต นายช่างประติมากรรมที่มีฝีมือเยี่ยมของนครเชียงใหม่ในยุคนั้นสร้างหอพระแก้วขึ้นภายในวัดเจดีย์หลวงตามอย่างโลหะประสาทของกรุงลังกาแล้วโปรดเกล้าอัญเชิญพระแก้วมรกตและพระแก้วขาวมาประดิษฐานในหอพระแก้วนั้น

ประมาณพุทธศักราช ๒๐๓๕ ในสมัยของพระยอดเชียงรายครองนครเชียงใหม่ มีคนร้ายขโมยพระแก้วขาวไปถวายกษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา พระยอดเชียงรายจึงยกทัพติดตามไปและอัญเชิญ

พระแก้วขาวกลับมาประดิษฐานที่นครเชียงใหม่ตามเดิม

พุทธศักราช ๒๐๘๙ พระแก้วขาวตกไปอยู่กับอาณาจักรล้านช้างเป็นเวลา ๒๒๕ ปี จนเมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชยกทัพไปปราบล้านช้างสำเร็จ จึงได้อัญเชิญพระแก้วขาวมาประดิษฐาน ณ วัดเชียงมั่น อันเป็นที่ซึ่งพระยามังรายมหาราชทรงมีศรัทธาอัญเชิญพระแก้วขาว มาประดิษฐานเป็นครั้งแรก

พระแก้วขาว หรือพระเสตังคมณี เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวนครเชียงใหม่และชาวล้านนา จึงได้รับการดูแลรักษาและอนุรักษ์ซ่อมแซมอยู่เสมอ ในปีพุทธศักราช ๒๔๑๖ พ่อเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้เป็นประธานในการสร้างแท่นฐานถวายพระแก้วขาวเป็นแท่นแกะสลักด้วยไม้แก่นจันทร์หุ้มด้วยทองคำหนัก ๓๐๐ บาท ๓ ซีก เจ้าราชภาคินัย และเจ้าอุบลวัณณา สร้างฉัตรทองคำถวาย หนัก ๑๐๐ บาท พร้อมกับจารึกบนแผ่นทองคำใต้แท่นฐานพระ เป็นภาษาล้านนาไว้เป็นหลักฐาน แต่ปัจจุบันไม่มีฉัตรทองคำตามจารึกกล่าวไว้คงเหลือแต่ที่ปักแกนก้านฉัตรเท่านั้น โดยไม่ทราบว่าหายไปตั้งแต่ช่วงเวลาใด

พุทธศักราช ๒๕๓๙ นับเป็นปีที่นครเชียงใหม่ มีอายุครบ ๗๐๐ ปี ซึ่งวัดเชียงมั่นก็มีอายุครบ ๗๐๐ ปีเช่นกัน พระครูสันติธรรมวัฒน์ เจ้าอาวาสวัดเชียงมั่น ได้ขอให้กรมศิลปากรมาตรวจสอบแท่นฐานพระแก้วขาวเพื่อซ่อมแซมฉลองในโอกาสที่มีอายุครบ ๗๐๐ ปี เนื่องจากการนำออกสรงน้ำพระเป็นประจำทุกปี ทำให้เนื้อไม้แก่นจันทน์บวมขยายออก มีผลให้แผ่นทองคำที่หุ้มอยู่ปริแตก กรมศิลปากรจึงได้ส่งนักวิทยาศาสตร์จากส่วนวิทยาศาสตร์เพื่อการอนุรักษ์ สำนักโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ คือ ดร.ศิริชัย ห้วงเจริญตระกูล ไปดำเนินการตรวจสอบและทำการอนุรักษ์แท่นฐานพระแก้วขาวตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๘ แล้วเสร็จ

แห่พระเสตังคมณี พระศิลาดำ พระรูปเหมือนครูบาศรีวิชัย สรงน้ำวันสงกรานต์ วันที่ ๑๓ เมษายน ทุกปี

สมบูรณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ โดยได้รับความอนุเคราะห์เงินในการทำแผ่นทองคำหุ้มเสริมส่วนที่ปริแตกจากนางจวงจันทร์ บุรกรรมโกวิท ซึ่งได้สร้างฉัตรทองคำถวายมูลค่ากว่า ๑ ล้านบาท น้ำหนักทองคำ ๑๒๓ บาท ประดับเพชร ๙ เม็ด และพลอยอีก ๓๗ เม็ด ในโอกาสซ่อมฐานพระครั้งนี้ด้วย

วัดเชียงมั่น กำหนดให้มีการสมโภชพระแก้วขาวหรือพระเสตังคมณี พร้อมกับการสมโภชสิ่งสำคัญภายในวัดที่ได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ เนื่องในโอกาสฉลอง ๗๐๐ ปีเมืองเชียงใหม่และวัดเชียงมั่น เมื่อวันที่ ๑-๕ เมษายน ๒๕๓๙

เอกสารอ้างอิง :

๑) นำชมโบราณวัตถุสถานในจังหวัดเชียงใหม่
๒) จารึกแผ่นทองคำใต้ฐานพระแก้วขาว
๓) รายงานการสำรวจโบราณสถานเมืองเชียงใหม่

ต่อจากปกหน้าด้านใน

พระประธานในพระอุโบสถเป็นพระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัย ลงรักปิดทองโดยปั้นหุ้มพระประธานองค์เดิมของพระอุโบสถเก่า บนฐานชุกชีมีรูปพระสาวกทั้งเบื้องซ้ายและเบื้องขวา

รอบพระอุโบสถมีซุ้มสีมา ๘ ทิศ ซุ้มมีลักษณะแบบกูบช้างหรือซุ้มหน้านาง ประดับด้วยกระเบื้องสีสันต่างๆ ใบสีมาเป็นสีมาคู่ สลักด้วยศิลาปิดทองประดับกระจกสี ซุ้มสีมาของวัดสระเกศมีลักษณะงดงามและมีชื่อเสียงมาก สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงสรรเสริญว่า "ซุ้มพัทธสีมาวัดสระเกศวิจิตรสวยงามมาก ควรถือเป็นแบบอย่างได้"

รอบเขตพระอุโบสถ มีพระระเบียงโดยรอบ โดยมีซุ้มประตูทั้ง ๔ ทิศ ภายในพระระเบียงเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป ๑๖๓ องค์ มีทั้งพระพุทธรูปหล่อด้วยโลหะ และพระพุทธรูปปูนปั้นซึ่งปั้นปูนให้ได้ขนาดกัน สันนิษฐานว่าพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้นำมาประดิษฐานในคราวบูรณะครั้งใหญ่ในรัชกาล

ถัดจากพระระเบียงภายในเขตกำแพงแก้ว มีพระเจดีย์เหลี่ยมย่อมุมไม้สิบสอง มีทั้งหมดจำนวน ๑๒ องค์ อยู่โดยรอบพระอุโบสถ

พระวิหาร อยู่ภายในกำแพงแก้ว ถัดจากพระอุโบสถไปทางด้านหลัง โดยมีพระระเบียงคั่น สร้างสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ภายในพระวิหารแบ่งออกเป็น ๒ ห้อง มีฝากั้นก่อด้วยอิฐถือปูน ห้องด้านตะวันออกเป็นที่ประดิษฐานพระอัฏฐารส มีพระนามว่า พระอัฏฐารสศรีสุคต ทศพลญาณบพิตร เป็นพระพุทธรูปยืนปางประทานอภัย หล่อด้วยสำริดขนาดใหญ่ สูง ๕ วา ๑ ศอก ๑๐ นิ้ว พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้อัญเชิญมาจากวัดวิหารทอง จังหวัดพิษณุโลก สันนิษฐานว่าอัญเชิญมาคราวเดียวกับสมเด็จพระบวรราชเจ้า มหาศักดิพลเสพ อัญเชิญพระพุทธชินสีห์มาไว้ที่วัดบวรนิเวศเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๒

ห้องทางทิศตะวันตก เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหล่อปิดทอง ปางมารวิชัย หันพระพักตร์ไปทางทิศใต้ มีอักษรจารึกพระนามบนแผ่นหินอ่อนว่าหลวงพ่อดุสิต พระพุทธรูปองค์นี้เดิมเป็นพระประธานในพระอุโบสถวัดดุสิต เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สร้างพระราชวังดุสิตนั้น โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญพระพุทธรูปจากวัดดุสิตมาไว้ที่วัดสระเกศ บนฐานชุกชีของหลวงพ่อดุสิต มีรูปพระอัครสาวกประดิษฐานอยู่ข้างละ ๑ องค์

หอไตร ตั้งอยู่ในเขตสังฆาวาส ทางด้านใต้ของพระบรมบรรพต สร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เดิมอยู่กลางสระน้ำ ภายหลังถมสระและเทปูน ปูพื้นด้วยกระเบื้องซิเมนต์ หอไตรสร้างด้วยไม้ มีเฉลียงรอบ หลังคามุงกระเบื้อง มีช่อฟ้า ใบระกา บานประตูหน้าต่างเป็นไม้แกะสลัก เคยได้รับการบูรณะในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวครั้งหนึ่ง

พระตำหนัก ตั้งอยู่ใกล้กับหอไตร เป็นห้องโถงขนาด ๗ ห้อง มีฝากั้นเป็น ๒ ส่วน ฝาที่กั้นมีลายแกะสลักอย่างงดงาม เดิมเป็นกุฏิเจ้าอาวาส กล่าวกันว่าเป็นพระตำหนักที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดให้สร้างขึ้น ณ ที่ตั้งพลับพลาสรงมุรธาภิเษก

ตึกสมเด็จ เป็นตึกสมัยใหม่ ๒ ชั้น จตุรมุข หลังคามุงกระเบื้อง มีช่อฟ้า ใบระกาพร้อม ที่หน้าบันด้านทิศเหนือมีอักษรว่า "อนุสรณ์สมเด็จญาโณทยมหาเถร ๒๕๐๑" ตึกหลังนี้คณะสานุศิษย์สร้างถวายเป็นอนุสรณ์แด่สมเด็จพระสังฆราช ปัจจุบันใช้เป็นที่ศึกษาพระปริยัติธรรม

ตำหนักสมเด็จพระสังฆราช ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของพระบรมบรรพต เป็นตึกแบบไทยประยุกต์ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ สร้างจากเงินทุนที่ได้รับบริจาคจากผู้ที่เคารพนับถือพระองค์ เดิมประสงค์จะให้เป็นหอสมุด แล้วตกแต่งให้เป็นที่ประทับ แต่ไม่ได้เสด็จประทับ ทรงให้เป็นที่ประชุมกรรมการมหาเถรสมาคม เมื่อสิ้นพระชนม์เป็นที่ตั้งพระโกศ ปัจจุบันเป็นที่ประดิษฐานพระอัฐิ และใช้เป็นที่ประชุมเจ้าคณะภาค

พระบรมบรรพต หรือที่รู้จักกันในชื่อสามัญว่า *ภูเขาทอง* สร้างตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ (ทัต บุนนาค) ขณะเป็นพระยาศรีพิพัฒน์รัตนราชโกษาเป็นแม่กองสร้าง กำหนดให้เป็นพระปรางค์มีฐานย่อมุมไม้สิบสอง แต่สร้างไม่สำเร็จ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนแบบเป็นภูเขา แล้วก่อพระเจดีย์บนยอด โดยมีพระยาศรีพิพัฒน์ (แพ บุนนาค) เป็นแม่กองอำนวยการสร้างพระองค์เสด็จไปวางศิลาฤกษ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ พระราชทานนามว่า บรมบรรพต

การซ่อมสร้างนี้มาสำเร็จบริบูรณ์ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้มีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ๒ ครั้ง ครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๒๐ อัญเชิญจากของเดิมในพระบรมมหาราชวังมาบรรจุ ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๔๔๑ มีการขุดค้นพบพระบรมสารีริกธาตุที่เมืองกบิลพัสดุ์ ประเทศอินเดีย อุปราชอินเดียทูนเกล้าฯ ถวาย ทรงแบ่งพระราชทานแก่ญี่ปุ่น ลังกา และพม่า แล้วโปรดให้บรรจุส่วนที่เหลือไว้ที่คูหาพระสถูปบนยอดพระบรมบรรพต

พ.ศ. ๒๔๙๓-๒๔๙๗ บูรณะพระเจดีย์ที่ทรุดเอียงให้ตั้งฉาก และเสริมความมั่นคง โดยกรมชลประทานเป็นผู้ดำเนินการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมาบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในเจดีย์บนยอดพระบรมบรรพต

พ.ศ. ๒๕๐๙ กระทรวงมหาดไทยดำเนินการปรับปรุงพระเจดีย์บนยอดพระบรมบรรพต บุกระเบื้องโมเสคสีทองที่องค์พระเจดีย์ และสร้างเจดีย์เล็กๆ รายรอบอีก ๔ องค์ เสร็จการบูรณะแล้ว พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินทรงบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในพระเจดีย์บนลูกแก้ว

วัดสระเกศจัดให้มีงานนมัสการพระบรมบรรพตทุกปี ในวันขึ้น ๑๓, ๑๔ และ ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒

ทางราชการจัดให้วัดสระเกศเป็นวัดพัฒนาตามแผนพัฒนาวัดตัวอย่าง กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๒

วัดสระเกศ เป็นพระอารามหลวงชั้นโท ชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ในแขวงบ้านบาตร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

ต่อจากปกหลัง

การกำหนดเขตของสีมา ต้องกำหนดด้วยเครื่องหมายที่เรียกว่า นิมิต ที่พระพุทธเจ้ากำหนดไว้ ๘ อย่าง ได้แก่ ภูเขา ศิลา ป่าไม้ ต้นไม้ จอมปลวก ถนน (หนทาง) แม่น้ำ และน้ำ และการใช่นิมิตนี้จะต้องมีตั้งแต่ ๓ เขตขึ้นไป ซึ่งการกำหนดจุด ๓ เขตนี้จะทำให้เกิดสัณฐานของสีมาเป็นรูปต่างๆ คือ

๑. สีมามีนิมิต ๓ แห่ง ทำให้เกิดแนวเป็นรูปสามเหลี่ยม ๒ รูป คือ สามเหลี่ยมด้านเท่ากับสามเหลี่ยมมุมฉาก

๒. สีมามีนิมิต ๔ แห่ง ทำให้เกิดแนวเป็นรูปสี่เหลี่ยมต่างๆ

๓. สีมานิมิต ๖ แห่ง ทำให้เกิดแนวเป็นรูปตะโพน คือนิมิตคู่กลางกว้างกว่านิมิตคู่ริมทั้งสองด้าน หรือเป็นรูปบัณเฑาะว์ คือ นิมิตคู่กลางแคบกว่านิมิตคู่ริมทั้งสองด้าน

รูปแบบของสีมา

สีมามีวิวัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปตามความนิยมที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย และมีลักษณะรูปแบบของตนเองโดยเฉพาะ

สีมาสมัยสุโขทัย สีมาที่ปรากฏในสมัยสุโขทัย สามารถจำแนกได้เป็น ๓ แบบ คือ

๑. แบบแผ่นศิลารูปสี่เหลี่ยม ขอบปากมน ยอดปาดทั้งสองด้านไปบรรจบเป็นยอดแหลมตรงกลาง ตรงกลางใบสีมาจากยอดแหลมลงมา สกัดเป็นแนวเส้นสันตรงตลอด คล้ายกับแบ่งตัวใบสีมาเป็น ๒ ส่วน

๒. แบบแผ่นศิลา ปาดขอบกลมยอดแหลมแล้วคอดเล็กน้อย ตรงส่วนล่างผายออก ยกมุมแหลมเล็กน้อย แล้วตัดตรงลงมาเป็นแท่นตรงกลาง ตัวใบสีมาสกัดเป็นแนวสันเบาๆ ลงมาถึงกึ่งกลางแล้วสกัดแยกออกเส้นขอบแยกเป็น ๒ แนว ไปบรรจบกับมุมแท่นแนวละมุม ทำให้ส่วนของใบเสมาดูเป็นแนวรูปสามเหลี่ยม ขอบใบสีมาปาดเข้าหากันทั้งสองด้าน

๓. แบบแผ่นศิลาเรียบไม่มีลวดลาย เพียงแต่ปาดขอบทั้งสองด้านเกิดเป็นสันแหลม ตรงกลางโดยรอบ ส่วนบนเป็นยอดแหลม

สีมาสมัยอยุธยา สีมาในศิลปะอยุธยาเป็นการพัฒนาจากรูปแบบเดิมที่แพร่หลายอยู่ในสุพรรณภูมิ และแบบเรียบๆ ของสุโขทัยในยุคหลัง ซึ่งแบ่งได้เป็น

๑. แบบแผ่นศิลาเรียบปาดขอบเรียบแบบสีมานั่งแท่น ตรงกลางสกัดเป็นแนวสันแถบยาวตลอด และมีลายประจำยามเป็นโกลนอยู่ตรงกลาง

๒. แบบแผ่นศิลาจากแบบที่ ๑ สลักลวดลายเด่นชัดตรงกลางของส่วนบนและท้องสีมาลายประจำยามตรงกลางสลักเป็นทับทรวงอย่างเด่นชัด บางทีที่ท้องสีมาสลักเป็นลายเทวดาหรือลายครุฑยุดนาค

๓. แบบแผ่นศิลาจากแบบที่ ๑ แต่สกัดให้มีความเรียวมากขึ้น ส่วนบนใหญ่ ส่วนล่างแคบเล็ก ขอบรองใบสีมากว้างยิ่งขึ้น และสลักลายค่อนข้างแข็งแต่บางแห่งก็เรียบไม่มีลวดลาย

สีมาสมัยรัตนโกสินทร์ สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นได้สืบทอดรูปแบบมาจากสมัยอยุธยาตอนปลาย สีมาในสมัยนี้ก็สืบทอดรูปแบบของสีมาสมัยอยุธยามาเช่นกัน แต่ก็มีการตบแต่งส่วนยอดของใบสีมาด้วยการให้ยอดเรียวสูงขึ้นคว่ำเป็นสายปล้อง และประดับส่วนไหล่ของใบสีมาคล้ายกับประดับบัวคอเสื้อ ขอบใบสีมาทำเป็นรูปคล้ายใบโพธิ์ ๒ ชั้น เชิงล่างตรงมุมทั้ง ๒ สลักเป็นรูปนาค ต่อมาในรัชกาลที่ ๓ ก็มีการตกแต่งลวดลายตรงกลางใบสีมามากขึ้น โดยทำลายริบบิ้นมาประดับผูกลายทับทรวง ในรัชกาลที่ ๔ ก็มีการประดิษฐ์สีมาในรูปแบบใหม่ โดยปรับจากรูปเสานางเรียงของปราสาทหิน แต่ทำเป็นทรงหม้อหรือหัวเม็ดทรงมัณฑ์ คอดกิ่วเหนือแท่น ตรงมุมทั้งสี่สลักเป็นรูปเศียรนาค ตัวหัวเม็ดบางทีก็สลักเป็นลายกลีบบัวโดยรอบ และในสมัยต่อมาก็มีการสลักลายพระธรรมจักรที่ใบสีมา

สีมา

พัทธสีมา วัดสระเกศ

สีมา หมายถึงเขตกำหนดความพร้อมเพรียงของสงฆ์ หรือเขตชุมนุมของสงฆ์ หรือเขตที่สงฆ์ตกลงไว้สำหรับภิกษุทั้งหลายที่อยู่ภายในเขตนั้นจะต้องทำสังฆกรรมร่วมกัน สีมาแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ พัทธสีมา และอพัทธสีมา

พัทธสีมา แปลว่า แดนที่ผูก ได้แก่เขตที่สงฆ์กำหนดขึ้นเอง

อพัทธสีมา แปลว่า แดนที่ไม่ได้ผูก ได้แก่เขตที่ทางราชการกำหนดไว้ หรือเขตที่เกิดตามธรรมชาติเป็นเครื่องกำหนด และถือเอาตามเขตที่กำหนดนั้นไม่ได้ทำหรือผูกขึ้นใหม่

การที่ต้องมีสีมาเป็นเครื่องกำหนดเขตชุมนุมของสงฆ์นี้ เนื่องจากพระพุทธเจ้าได้ทรงกำหนดให้พระภิกษุต้องทำอุโบสถ ปวารณา และสังฆกรรมร่วมกัน โดยเฉพาะการสวดปาติโมกข์ โดยให้มีเขตที่มีเครื่องหมายเป็นที่ทราบกัน เขตนี้เรียกว่า สีมา และสีมาก็ต้องมีความสมบูรณ์ตามพระวินัยจึงจะใช้ได้ คือ ต้องมีขนาดใหญ่พอที่พระสงฆ์ ๒๑ รูปเข้าไปนั่งหัตถบาสได้ และต้องไม่ใช่เขตที่กว้างเกิน ๓ โยชน์ และใน

อ่านต่อปกหลังใน